DOI 10.47315/archives2021.328.131

УДК 328:323.113(=161.2):930.253

Віталій Гаган

начальник

відділу формування НАФ,

Центральний державний архів

зарубіжної українки

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6978-729X>

ОГЛЯД ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ 1948–1957 РОКІВ У СВІТЛІ АРХІВНИХ ДЖЕРЕЛ (за фондами ЦДАЗУ)

Анотація: **Мета статті** – висвітлити історію та етапи розвитку й діяльності Української Національної Ради (УНРади) як передпарламенту в структурі Державного Центру УНРади в екзилі. **Методи дослідження.** Дослідження ґрунтується на загальнонаукових методах аналізу та історизму. Для ширшого висвітлення діяльності Виконавчого Органу УНРади (ВО УНРади) на міжнародній арені як уряду, що діяв разом із Президією УНРади у період між її сесіями та проводив низку заходів, спрямованих на реалізацію державної політики щодо визвольних прагнень українського народу, використано принципи системності й об'єктивності. **Наукова новизна.** На основі документів Центрального державного архіву зарубіжної українки (ЦДАЗУ) та опублікованих джерел подано короткий огляд основних етапів діяльності УНРади та розкрито методи її роботи як представницького органу в особливому форматі – передпарламенту. Наголошено на принциповій позиції УНРади та керівництва щодо беззастережного дотримання позицій суверенітету української нації у відносинах із Американським комітетом визволення від більшовизму (АКББ). Приділено увагу розгляду участі ВО УНРади у міжнародній політиці, зокрема в діяльності Ліги визволення народів СРСР, або т. зв. Паризького блоку, з метою протидії Радянському Союзу в його експансіоністській і колонізаторській політиці, розглянуто спроби ВО УНРади взяти участь у структурах Європейських міжнародних організацій, зокрема Східно-Європейського блоку незалежних держав, який у майбутньому став би складовою частиною у рамках ширшого формату – Об'єднаної Європи. У **висновках** стверджується, що ДЦ УНР та УНРада як його складова засвідчили безперервність державотворчого процесу України, вказується на їх репрезентативну функцію у зовнішній політиці та наголошується на значній ролі УНРади в консолідаційних процесах політичних сил української еміграції на базі ДЦ УНР. Зазначено також, що документи фондів ЦДАЗУ з цієї проблеми уможливають уточнення окремих деталей діяльності УНРади; дозволяють по-новому подивитися на процеси, що мають велике історичне значення.

Ключові слова: передпарламент; УНРада; ВО УНРади; консолідація політичних сил; Американський комітет визволення від більшовизму (АКББ); Ліга визволення народів СРСР.

Українська Національна Рада (УНРада) була створена представниками української еміграції різних політичних течій 10 червня 1948 р. Вона перейняла легітимність Української Народної Республіки (УНР) і стала продовженням традицій її представницького органу – Української Центральної Ради, що постала у квітні 1917 р., а також сформованого в часи Директорії (1919 р.) т. зв. «Трудового Конгресу», діяльність яких була припинена через несприятливі обставини визвольних змагань 1917–1921 рр.¹

Під час нацистської окупації України у її столиці – місті Києві розпочалися заходи зі створення нового представницького органу, у висліді яких 5 жовтня 1941 р. постала УНРада. Однак німецька окупаційна влада на початку 1942 р. припинила її існування, оскільки не бажала миритися з державницькими прагненнями українців.

Пізніше, 22 квітня 1944 р., у Львові знайомими представниками української громадськості, уповноваженими представниками УНРади у Києві, УНРади у Львові та УНРади Карпатської України було покликано до життя Всеукраїнську Національну Раду (ВУНРаду). ВУНРада мала бути репрезентантом якнайширших суспільно-політичних кіл України з усіх її регіонів, однак наступ радянської армії змусив членів ВУНРади до еміграції. ВУНРада призупинила свою діяльність, проте наміри відновити її з'явилися за більш сприятливих умов, і це сталося невдовзі по закінченні Другої світової війни.

Власне, про цей етап діяльності УНРади, яка постала у Києві через 2 тижні після вступу німецьких військ до міста, розповідає авторитетний дослідник, який доклав багато зусиль у здійсненні консолідаційних процесів на базі ДЦ УНРади, член Консолідаційної комісії УНРади у 1970–1980-х роках, автор багатьох її документів – З. Городиський у книжці «Українська Національна Рада: історичний нарис»². Автор особливу увагу присвятив київському періоду діяльності УНРади від часу її виникнення і до переїзду до м. Львів, а потім її реорганізації в об'єднану ВУНРаду. Історичну оповідь та аналіз об'єднавчих процесів у пошуках спільної державотворчої концепції в умовах Другої світової війни та по її закінченні З. Городиський доводить до нової УНРади, що постала після тривалих перемовин між різними українськими політичними силами у липні 1948 р. у м. Мюнхен (Німеччина).

Автор, спираючись на опубліковані джерела засновників та учасників, які долучилися до створення УНРади у м. Київ, а також інших учасників – свідків подій, широко використовував їх у своїй праці. До цих джерел належать праці М. Величківського «Сумні часи німецької

¹ ЦДАЗУ (Центральний державний архів зарубіжної україніки). Ф. 35. Оп. 1. Спр. 30. Арк. 24–24 зв.

² *Городиський З.* Українська Національна Рада : історичний нарис. Київ: «KM Academia», 1993. С. 108.

окупації (1941–1944 роки» (Лондон, 1965), К. Паньківського «Від Комітету до Державного Центру» (Нью-Йорк – Торонто, 1968), О. Бойдуника «На переломі (Уривки спогадів)» (Париж, 1967), Я. Шумелди «Похід ОУН на Схід» (Львів, 1991), Л. Шанковського «Ініціативний комітет для створення Української Головної Визвольної Ради» (Нью-Йорк, 1985) та ін.

Крім опублікованих джерел, З. Городиський використовував документи з власного архіву, зокрема, своє листування з Я. Корсунським та Я. Маковецьким. Перший був сином професора О. Корсунського, котрого пропонували обрати головою УНРади, але той відмовився на користь М. Величківського. А другий – Я. Маковецький – голова УНРади між VI і VII сесіями УНРади (1967–1972 рр.). Також З. Городиський посилається на документи, збережені в архівах інших осіб: О. Бойдуника – секретаря Президії ВУНРади (1944 р.) і голови УНРади між її V і VI сесіями (1961–1967) та машинопис книжки С. Сулятицького «Перші дні по заняттю Києва»³.

Як складову частину ДЦ УНР розглядав УНРаду інший представник зарубіжного українства – Я. Рудницький у праці «ДЦ УНР в екзилі між 1941 і 1991/2 роками», в якій основну увагу приділив дослідженню, власне, ДЦ УНР; короткому огляду його історії, в якій, попри заявлений у назві період 1941–1992 рр., сягає часів 1920 р., коли уряд УНР емігрував до Польщі і коли, власне, й почався час його діяльності на вигнанні (в екзилі).

Цікавим у цій праці, чи як її називає сам автор – «нарисі» видаються його спроби знайти правові підстави екзильного уряду як такого, дати йому визначення, для чого Я. Рудницький звертається до праць зарубіжних правників, зокрема, Дж. Гамфрі (J. Humphry) «Speech to the United Nations General Assembly» («Виступ перед Генеральною Асамблеєю ООН») та І. Паенсона (I. Paenson) «Manual of the Terminology of Public International Law (Law and Peace) and of International Public Organizations» («Посібник з термінології міжнародного публічного права (Закон і мир) та міжнародних громадських організацій») та ін. Посилаючись на названі праці, Я. Рудницький зазначає, що «...в науці міжнародного права є два різні вчення: одне, давніше, «традиційне» за словами Гамфрі, що визнає право бути суб'єктом права тільки за суверенними державами; й друге, новіше вчення, що значно поширює цей атрибут, а саме на міжнародні організації та екзильні уряди»⁴. Схиляючись до слушності «новішого вчення», Я. Рудницький підсумовує: «Наука міжнародного права пішла вперед і щораз більш прищеплюється в ній другий погляд на міжнародну правосуб'єктність, в тому

³ *Городиський З.* Українська Національна Рада... С. 24.

⁴ *Рудницький Я.* ДЦ УНР в екзилі між 1941 і 1991/2 роками / 3-є вид. Оттава: Архівний комітет УНР, 1995. С. 7, 8.

числі й на те, що екзильні уряди – це не «фікція», а міжнародноправний «факт». Нам здається, що обов'язком уряду Української Народної Республіки в екзилі було перейти на нове вчення, явно корисніше для української справи, ніж старе, «традиційне», про «фікцію» – так і було»⁵.

Аналізуючи роботу уряду УНР під час та після Другої світової війни, його діяльність на міжнародній арені, зокрема, у відносинах ДЦ УНР та Світовий конгрес вільних українців (СКВУ), Я. Рудницький виділяє такі основні етапи розвитку ДЦ УНР:

1. 1920–1948. Політична діяльність із перевагою індивідуальної дії основників і продовжувачів праці С. Петлюри.

2. 1948–1978. Політична діяльність із перевагою партійно-групового сектора української діаспори на базі (первісної) УНРади.

3. 1979–1989. Політична діяльність із тенденцією збалансування партійно-групового й непартійно-індивідуального чинників («відпартійщення ДЦ УНР»).

4. 1989–1991 (з епілогом у 1992). Політична діяльність із перевагою партійно-групового сектора української діаспори (нове «запартійщення» ДЦ УНР)⁶.

У запропонованій схемі 3 останні етапи (2-й, 3-й, 4-й) діяльності ДЦ УНР чітко накладаються на періоди скликання сесій УНРади та її Президії.

1948–1978 рр. (2-й етап за Я. Рудницьким) відповідає періоду роботи I–VII сесій УНРади; 1979–1989 рр. (3-й етап) – періоду роботи VIII–X сесій; 1989–1991 (4-й етап) – періоду роботи між X і надзвичайною сесією.

Позиція Я. Рудницького у періодизації діяльності ДЦ УНР в цілому вірна, оскільки у поданій схемі виділено ключові моменти його діяльності, пов'язані з роботою УНРади як законодавчого органу парламентарного типу. Одним із таких ключових моментів, чи, скоріше переламних етапів, була робота VII сесії УНРади, якою у схемі, запропонованій Я. Рудницьким, завершується другий етап діяльності ДЦ УНР. Рішення цієї сесії призвели до змін в організації діяльності УНРади і ДЦ УНР та вплинули на подальше громадсько-політичне життя української еміграції протягом більш ніж цілого десятиліття.

Про це докладно розповів у своїй книзі «Життя – події – люди: спомини і коментарі» І. Кедрин. У розділах «Контакти – кризи в УНРаді» та «Проблема УДЦентру і VII сесія» автор проводить коротку характеристику сесій УНРади, докладніше зупиняючись на VII, яка відбулася у грудні 1972 р., і учасником якої він був безпосередньо як представник громадського сектора.

⁵ Рудницький Я. ДЦ УНР в екзилі між 1941 і 1991/2 роками...

⁶ Там само. С. 17.

За його словами, напередодні VII сесії завершилися перманентні кризи в УНРаді: розколи в партіях, виключення з УНРади одних і прийняття інших. А «Тимчасовий закон про реорганізацію ДЦ УНР», прийнятий 10 червня 1948 р., безнадійно застарів і потребував змін у сфері формування УНРади за принципом паритетного представництва в ній політичних партій. Тому на VII сесії було запроваджено новий, т. зв. громадський сектор, члени якого обиралися до УНРади на позапартійній основі з числа платників добровільного податку на ДЦ УНР⁷.

Це, власне, і було тим нововведенням, яке у подальшому оптимізувало роботу УНРади, розширило її «електоральне» поле завдяки впровадженню до її структур нових людей.

Будучи обраним на посаду голови УНРади 14 грудня 1975 р. до часу наступної VIII сесії, І. Кедрин показав себе прихильником консолідації, заявивши тоді: «...найпершим обов'язком голови УНРади є сприяти реальному здійсненню гасла консолідації, якщо не повної, то бодай частинної»⁸.

Послідовно обстоюючи необхідність здійснення якнайповнішої консолідації, І. Кедрин виступив навіть із критикою одного з її ідейних натхненників та розробників – З. Городиського – у захисті тодішнього Президента УНР М. Лівичького: «Говорити, як це робить адв[окат]. Городиський, про «деконсолідаційну політику» Миколи Лівичького – несправедливо і невірно – бо М. Лівичький найбільш компромісовий щодо консолідації всіх конструктивних державницьких сил»⁹. І. Кедрин задля впровадження консолідації закликав керуватися не вузькопартійними, а загальнодержавними інтересами, для чого потрібно було провести «зміни структурального характеру в УНРаді» та «приєднати до УНРади бодай частину тих політичних сил, які опинилися поза УНРадою»¹⁰.

У вітчизняній історіографії УНРаді приділено небагато уваги. Серед праць науковців останніх років, присвячених цій темі, можна назвати статтю Д. Решетченка «Державний Центр Української Народної Республіки в екзилі: передумови реорганізації (1945–1948 р.)». У ній автор показує тривалий і непростий шлях створення УНРади в структурі реорганізованого в 1948 р. ДЦ УНР, її передісторію і передумови, а також про необхідність консолідації політичних сил у повоєнний період.

Дослідник зазначає, що після війни настала нагальна потреба об'єднання (консолідації) сил різних хвиль еміграції (1920-х та 1940-х) задля

⁷ Кедрин І. Життя – події – люди: спомини і коментарі. Нью-Йорк: «Червона калина», 1976. С. 597.

⁸ Там само. С. 606.

⁹ Там само.

¹⁰ Там само. С. 600, 606.

відновлення української державності. В Європі на той час було 4 центри, навколо яких могло відбутися таке об'єднання. Такими центрами, на думку Д. Решетченка, першими двома були екзильний уряд УНР (республіканці), прихильники Української Держави та прихильники Гетьмана П. Скоропадського (монархісти), а також «два крила Організації українських націоналістів»¹¹. Кожний центр мав свої резони стати об'єднавчим центром.

Автор доводить, що консолідація українських сил і створення УНРади стало можливим завдяки втручання в цей процес Панамериканської української конференції (ПАУК) в особі В. Кушніра. Вплив американських українських організацій був значним і користувався авторитетом через діяльність численних «допомогових комітетів». Комітети допомагали українцям, які перебували в Ді-Пі таборах, в отриманні громадянства та виїзді на постійно до США. Результатом приїзду В. Кушніра до Німеччини і зустрічі з представниками української еміграції стала організація Контактної комісії для створення консолідаційного осередку політичних сил української еміграції. З 14 липня 1946 . Контактну Комісію перейменували на Координаційний український комітет (КУК) на чолі з І. Мазепою¹². Його робота призвела до реорганізації ДЦ УНР на основі прийнятого «Тимчасового Закону» та створення передпарламенту – УНРади – у 1948 р.

Автор пише, що ПАУК була каталізатором консолідації. І підсумовує: «Створення єдиного політичного центру, який був заснований для врахування інтересів різних політичних сил української еміграції, ударив по інтересах передусім ОУН (б), яка мріяла про монополярний вплив на українське політичне життя, і збільшив вплив її основних конкурентів – мельниківців». Попри те, ДЦ УНР (та УНРада як його складова) був «голосом української еміграції» та представляв на міжнародній арені прагнення українців до здобуття незалежності України¹³.

Аналізу проблеми консолідації політичних сил української еміграції присвятив статтю В. Яблонський¹⁴. Тут основну увагу приділено відносинам між ДЦ УНР і Союзом Гетьманців-Державників (СГД) та між ДЦ УНР і Організацією українських націоналістів (ОУН(б)). Автор доводить, що повної консолідації всіх політичних сил після Другої

¹¹ Решетченко Д. Державний Центр Української Народної Республіки в екзилі: передумови реорганізації (1945–1948 рр.) // Український історичний журнал. 2008. № 3. С. 113.

¹² Там само. С. 116, 117.

¹³ Там само. С. 120.

¹⁴ Яблонський В. Консолідація українських еміграційних політичних сил і гетьманський рух (середина 1940 – початок 1950 рр.) // Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Історичні науки. 2015. Т. 25. С. 362–370.

світової війни не відбулося через те, що ні СГД, ні ОУН(б) не визнавали ДЦ УНР єдиним політичним центром. СГД як партія монархічного спрямування вважав, що його участь в УНРаді неможлива через її республіканський характер.

Щодо ОУН(б), то вона сама претендувала на лідерство в об'єднаних процесах, пропонуючи визнати політичним центром Українську головну визвольну раду (УГВР), де вона мала міцні позиції.

Загалом, підсумовує автор статті, українська еміграція в другій половині 1940-х – початку 1950-х років втратила шанс до об'єднання у спільній визвольній боротьбі проти московського більшовизму через те, що «партійні інтереси різних політичних груп досить часто брали верх над загальноукраїнськими»¹⁵.

В. Яблонський є також упорядником та автором передмови до ґрунтового видання, яке становить джерелознавчу цінність у вивченні діяльності ДЦ УНР в екзилі та УНРади як його складової частини. Це збірник документів, що має назву «Український парламентаризм на еміграції. Державний центр УНР: документи і матеріали. 1920–1992», і пропонує до уваги науковцям та дослідникам документи Ради Республіки (1921 р.) та УНРади (1948–1992 рр.), які зберігаються у фондах Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України (ЦДАВО України, м. Київ), Бібліотеки імені Олега Ольжича (м. Київ), Бібліотеки народової (м. Варшава, Польща), Бібліотеки імені Симона Петлюри (м. Париж, Франція). Окремі документи цього збірника, як зазначається у передмові, опубліковано за виданнями: «Державний Центр Української Народної Республіки в екзилі: статті і матеріали» (Філадельфія, Київ, Вашингтон, 1993) та «220 днів Ради Республіки» – спогадів І. Феценка-Чопівського (Львів, 2002).

У другому розділі цього збірника представлено протоколи засідань десяти (з одинадцяти) сесій УНРади (крім VI). Більшість протоколів, поданих у збірнику, передруковано з офіційних видань ДЦ УНР¹⁶.

Викладене вище дозволяє стверджувати, що у вітчизняній історіографії проблемі діяльності УНРади як складової ДЦ УНР в екзилі приділено недостатньо уваги з огляду на її масштабність та багатоаспектність, а також через фрагментарність (частковість) архівних та інформаційну неповноту опублікованих джерел, що не вповні уможливають окреслення загальної картини явища. Проте, В. Яблонському у монографії, що вийшла друком у 2020 р. – «Державний центр УНР в екзилі: ідеї,

¹⁵ Яблонський В. Консолідація українських еміграційних політичних сил і гетьманський рух ... С. 369.

¹⁶ Український парламентаризм на еміграції. Державний центр УНР: документи і матеріали. 1920–1992 / упорядн. В. Яблонський. Київ: Видавництво імені Олени Теліги, 2012. С. 11.

боротьба, традиція (1921—1992 роки)»¹⁷ – вдалося це подолати. У праці, де діяльності УНРади присвячено кілька розділів, автор не тільки показав її у ретроспективній проєкції, але й проаналізував сутність процесів, що відбувалися у середині суспільно-політичних груп в УНРаді. Він також детальніше розглянув роботу засідань УНРади 6-го та 7-го скликання, які кардинально вплинули на діяльність ДЦ УНР в екзилі.

Подальше, більш поглиблене вивчення діяльності ДЦ УНР та УНРади можливе завдяки документам, що зберігаються у фондах Центрального державного архіву зарубіжної україніки (ЦДАЗУ), а саме: у фонді «Державний центр Української Народної Республіки в екзилі» (Ф. 35)¹⁸ та в описі № 20 «Документи щодо діяльності Державного центру Української Народної Республіки в екзилі та Української Національної Ради (УНРади), зібрані Дорожинським Павлом Миколайовичем» фонду «Колекція документів Дорожинського Павла Миколайовича (1926–2015), громадсько-політичного діяча, журналіста, редактора» (Ф. № 75)¹⁹.

У Ф. 35 представлені документи усіх сесій УНРади, крім VIII сесії (14–16 червня 1979 р.) та частково III сесії (6–12 березня 1954 р.). Особливо варто відмітити документи VI сесії (18–20 березня 1967 р.), які відсутні в УІБ та інших архівах і виданнях (в т. ч. і в збірнику «Український парламентаризм на еміграції. Державний центр УНР: документи і матеріали. 1920–1992»²⁰. У фонді представлено листування Президента УНР в екзилі М. Плав'юка.

В описі 20 Ф. 75 зберігаються документи щодо діяльності УНРади київського періоду за часів німецької окупації 1941 р., а саме: листування Голови УНРади М. Величківського з Головою Проводу українських націоналістів (ПУН) А. Мельником, а також декларація, комунікат про створення Всеукраїнської національної ради (ВУНРади) 22 квітня 1944 р., протокол наради між представниками ВУНРади та Української головної визвольної ради (УГВР) та ін.

У цьому описі зібрані протоколи, постанови спільних засідань Президії та Виконавчого органу (ВО) УНРади між V і VIII сесіями, заяви, листи, документи щодо діяльності політичних фракцій в УНРаді; діяльності комісій, зокрема Консолідаційної комісії, і секторів УНРади, ресортів та Представництв ВО УНРади тощо.

Поряд зі статтями та промовами відомих діячів ДЦ УНР О. Бойдуника, З. Городиського, М. Ливицького та ін. тут добре представле-

¹⁷ Яблонський В. Державний центр УНР в екзилі: ідеї, боротьба, традиція (1921–1992 роки) / наук. ред. В. Верстюк. НАН України. Інститут історії України. Київ: КНТ, 2020. 648 с.

¹⁸ ЦДАЗУ. Ф. 35. Оп. 1. Спр. 1–72; Оп. 2. Спр. 1–17.

¹⁹ Там само. Ф. 75. Оп. 20. Спр. 1–148.

²⁰ УІБ (Українське інформаційне бюро) видавало документи УНРади, крім матеріалів I та VI сесії.

не листування голови V сесії УНРади О. Бойдуника, голови VI сесії УНРади Я. Маковецького та Президента УНР (і голови ВО УНРади) М. Лівницького з іншими діями ДЦ УНР.

Серед фондів ЦДАЗУ, а саме у описі 20 Ф. 75, представлено документи, що суттєво доповнюють відомості щодо діяльності УНРади, особливо це стосується 5-ої та 6-ої сесій. Тут є документи, які висвітлюють діяльність політичних фракцій (партій) усередині УНРади, а також діяльність Президії та Виконавчого органу. Докладне ознайомлення з документами дає можливість вивчити особливості та характер роботи О. Бойдуника та його наступника Я. Маковецького на посаді голови УНРади тощо.

Зазначимо, що у цьому дослідженні документи опису 20 Ф. 75 вводяться до наукового обігу вперше.

Створення УНРади припало на післявоєнний час, коли серед української еміграції панували різні настрої щодо оцінки визвольних змагань та подальшої боротьби, і ситуація вимагала об'єднання для організації громадсько-політичного життя українців на чужині. Таким чином, УНРада стала платформою консолідації політичних сил української еміграції на демократичній основі навколо екзильного уряду УНР в особі тодішнього Президента А. Лівницького.

Запрошеними до представництва в УНРаді були партії всього політичного спектру – як лівого, так і правого спрямування. Проте не всі з них погодилися взяти участь у формуванні і роботі УНРади. Такою виявилася партія монархічного спрямування – Союз гетьманців-державників (СГД), члени якої не поділяли республіканських поглядів на державний устрій України і вважали прихильників відродження УНР своїми політичними та ідеологічними противниками.

Від початку свого заснування УНРада була одним з елементів структури Державного Центру Української Народної Республіки. Крім УНРади, корпус ДЦ УНР складали також інституції Президента та Виконавчого Органу УНРади (уряду).

Керівними органами УНРади були її Голова та Президія, члени якої обиралися з представників парламентських партій. Президія УНРади на чолі з Головою провадила свою роботу під час засідань УНРади та між сесіями, виконуючи в цей період всі функції, окрім: 1) можливості внесення змін до Тимчасового Закону; 2) обрання Президента, Віцепрезидента і Голови; 3) прийняття нових партій до УНРади та 4) ратифікації міжнародних договорів²¹.

УНРада не була класичним парламентом з усіма його виборчими і представницькими функціями. За задумом її засновників УНРада мала б існувати в дещо зміненій версії як передпарламент, оскільки формуван-

²¹ ЦДАЗУ. Ф. 35. Оп. 1. Спр. 9. Арк. 95–96; Український парламентаризм на еміграції... С. 816.

ня її депутатського корпусу відбувалося не за принципом відкритих загальнонаціональних виборів, а за квотним принципом і взаємною згодою партій – членів УНРади – щодо партійного представництва. Тобто, депутатські мандати розподілялися за домовленістю, згідно з квотами, встановленими Тимчасовим Законом. Кожна партія отримувала чітко встановлену кількість мандантів, які визначали її представницьку участь в УНРаді.

Партії – учасниці УНРади – були поділені на 4 сектори відповідно до їх ідеологічної спрямованості: соціалістичний, демократичний, націоналістичний, монархічний. До соціалістичного сектора належали партії: УРДП, УСП, УселПУ, СЗСУ–СП. Демократичний сектор представляли партії УНДО та УНДС, а націоналістичний – ОУН, ОУН(р) та ОУН(з)²². Мандати монархічного сектора були зарезервовані для СГД, але представники цієї партії відмовилися, щоправда не одразу, від участі в роботі УНРади з ідеологічних переконань і ніколи не входили до її складу та не скористалися своєю квотою у розподілі мандатів.

Партійне представництво УНРади не було постійним, хоча деякі партії, лідери яких були ініціаторами створення УНРади, складали «кістяк» протягом всього її існування. Це – ОУН, УНДО, УНДС та УРДП.

Після 7-ої сесії, відповідно до змін, внесених до Тимчасового Закону, в УНРаді став діяти т. зв. громадський сектор, до якого входили представники української спільноти – члени громадських організацій, журналісти, науковці та ін., які не належали до жодної партії, але підтримували ідеї УНР та бажали взяти участь у роботі УНРади і структурних підрозділів її Виконавчого органу – уряду.

Попри те, що УНРада діяла відірвано від джерела влади – народу, оскільки в умовах еміграції з політичного дискурсу об'єктивно вилучається одна із основних засад державного суверенітету, а саме територіальна належність як просторова сфера здійснення суверенної влади²³, – УНРада прагнула до побудови такої структури представницького органу, який би уможливив найповніший функціонал класичного парламенту суверенної країни.

Одним із таких функціональних елементів в УНРаді, як і будь-якому парламенті, є наявність і робота парламентських комісій. УНРада мала такі робочі комісії: регуляміново-мандатну, адміністративно-політичну, військову, фінансово-господарчу, правничу і комісію зовнішніх справ, кожна з яких виконувала певні визначені функції і в межах своїх повноважень співдіяла з відповідним ресортом (міністерством) вико-

²² Український парламентаризм на еміграції... С. 7–8.

²³ Політологічний енциклопедичний словник: навч. посібник для студентів вищ. навч. закладів / за ред. Ю. С. Шемшуненка, В. Д. Бабкіна. Київ: Генеза, 1997. С. 97.

навчого Органу (уряду). Основними ж функціями УНРади як передпарламенту були формування бюджету та контроль над урядом – Виконавчим Органом (ВО УНРади)²⁴.

Робота УНРади як і ДЦ УНР в цілому ґрунтувалася на «Тимчасовому законі про реорганізацію ДЦ УНР», прийнятому 1948 р., в якому прописані основні засади і принципи діяльності ДЦ УНР. Цей Тимчасовий закон був по суті Основним Законом, тобто Конституцією, як його називали неофіційно. Він неодноразово переглядався, його норми зазнавали змін і доповнень, які вносилися до Закону майже на кожній сесії УНРади протягом всього часу її існування.

Згідно із «Тимчасовим Законом про реорганізацію ДЦ УНР в екзилі», сесії УНРади мали б відбуватися щороку, але з різних причин, у т. ч. політичних, фінансових, організаційних, кадрових та ін. члени УНРади збиралися рідше – раз на кілька років. За весь період діяльності УНРади з 1948 р. до 1992 р. відбулося 10 таких сесій та одна – остання – надзвичайна. Вони проводилися в різних країнах Західної Європи та Північної Америки:

- 1 сесія (16 липня 1948 р., м. Авґсбург, Німеччина);
- 2 сесія (23–27 червня 1949 р., м. Ляйпгайм, Німеччина);
- 3 сесія (6–12 березня 1954 р., м. Мюнхен, Німеччина);
- 4 сесія (16–21 березня 1957 р., м. Мюнхен, Німеччина);
- 5 сесія (17–23 листопада 1961 р., м. Мюнхен, Німеччина);
- 6 сесія (18–22 грудня 1967 р., м. Мюнхен, Німеччина);
- 7 сесія (16–18 грудня 1972 р., м. Лондон, Велика Британія);
- 8 сесія (14–16 червня 1979 р., м. Мюнхен, Німеччина);
- 9 сесія (14–15 липня 1984 р., м. Торонто, Канада);
- 10 сесія (17–19 червня 1989 р., м. С. Бавнд Брук, США);

Надзвичайна сесія 10 скликання (14–15 березня 1992 р., м. С. Бавнд Брук, США).

На останній, надзвичайній сесії 10-го скликання у 1992 р. була створена Ліквідаційна комісія з метою припинення діяльності ДЦ УНР в екзилі і передавання повноти влади новообраному Президенту незалежної України Леоніду Кравчуку.

У ЦДАЗУ зберігається унікальний документ, що засвідчує цю історичну подію, – «Грамота про складення повноважень і припинення діяльності Державного Центру Української Народньої Республіки в екзилі», дана у м. Київ 22 серпня 1992 р., за підписами Президента УНР в екзилі М. Плав'юка, Голови УНРади М. Воскобійника та Голови уряду УНР І. Самійленка²⁵.

Одна з визначальних рис УНРади полягала в тому, що вона була не просто центром єднання (консолідації) українських політичних сил,

²⁴ Український парламентаризм на еміграції... С. 308–309.

²⁵ ЦДАЗУ. Ф. 35. Оп. 1. Спр. 70. Арк. 34.

а інститутом громадянства і провадила свою діяльність виключно за рахунок добровільних внесків українців, і це підносило її статус (та ДЦ УНР в цілому) як інституту українського громадянства. Бюджет ДЦ УНР поповнювався як внесками окремих осіб, так і організацій. При цьому частка фінансових вливань від деяких організацій була значною. Так, наприклад, до 1952 р. Український конгресовий комітет Америки (УККА) давав на потреби УНРади близько 10% зі своїх фондів²⁶.

1948 р. УНРада запровадила т. зв. «Позику визволення України» у формі облігацій, що продавалися в різних країнах світу, де жили українці. Сплата коштів за цими облігаціями передбачалася після здобуття Україною незалежності і постання її як суверенної держави, а також уряду, який би визнав свою відповідальність у поверненні цих коштів позичальникам²⁷. Ця т. зв. позичкова акція на перших порах діяльності УНРади мала широкий розголос (запустила кампанію) в українській пресі, оскільки керівництво УНРади заохочувало редакції часописів і газет до розміщення в їхніх виданнях похвальних статей щодо позичальників²⁸.

За перші 3 роки проведення позичкової акції (1949–1951 рр.) вдалося продати облігацій на суму 25 тис. американських доларів. У подальшому кількість бажаючих придбати облігацій невпинно зменшувалася, аж поки перевелася й сама позичкова акція.

Крім облігацій УНРада для фінансування своєї діяльності того ж 1949 р. запровадила також т. зв. Національний податок, який став основним джерелом поповнення її бюджету і покриття витрат, сума яких станом на 1963 р. складала 5 тис. німецьких марок²⁹.

Свою діяльність УНРада провадила через Виконавчий Орган – уряд, який представляв виконавчу гілку влади в структурі ДЦ УНР. Виконавчий Орган відповідав перед УНРадою та Президентом. ВО УНРади мав у своєму складі кілька ресортів (міністерств), а саме: 1. Зовнішніх справ. 2. Внутрішніх справ. 3. Військових справ. 4. Юстиції. 5. Культури. 6. Господарських справ. 7. Фінансів. 8. Преси та інформації. 9. Крайових справ. 10. Державного секретаря.

Серед усіх ресортів найвагомішим і найзначнішим був ресорт зовнішніх справ. Це пояснюється тим, що весь Державний Центр, як структура влади, провадив свою діяльність поза географічними межами своєї країни, за кордоном, на території інших держав. А все українське громадянство, на яке поширювався вплив ДЦ УНР, було розпорошене чи проживало компактно в різних країнах західного світу. То ж кожен українець жив за законами країни свого проживання, і з тими законами інших держав мусив рахуватися в щоденній практиці. Таким

²⁶ ЦДАЗУ. Ф. 35. Оп. 1. Спр. 30. Арк. 25.

²⁷ Там само. Спр. 25.

²⁸ Там само. Спр. 18. Арк. 13–17.

²⁹ Там само. Спр. 30. Арк. 25.

чином, і політична діяльність ДЦ УНР велася в контексті міжнародної політики, перебуваючи з нею в безпосередньому зв'язку.

Адміністративні функції Виконавчого Органу на території різних країн провадилися через його Представництва, завданням яких було «репрезентувати УНРаду перед чужими чинниками, як також дбати про організованість українського громадянства» і, відповідно, підтримувати контакти з українськими громадами в різних країнах світу. А загалом, технічні завдання в адмініструванні діяльності ВО УНРади поряд із представництвами ВО УНРади здійснювали такі органи, як Інформаційне бюро, Комісаріат позики, різні уповноважені (фінансів, преси тощо)³⁰.

Від часу свого заснування діяльність УНРади була спрямована на реалізацію політичних завдань, що узасаднювали її стратегічні перспективи і світоглядні орієнтири. Прагнучи до визволення та утвердження України як незалежної держави, провідні діячі УНРади вважали, що цієї мети можна досягти тільки зусиллями самого українського народу, уміло використовуючи в своїх інтересах міжнародну політичну ситуацію. Це, між іншим, означало і пошук союзників серед народів, які перебували під впливом комуністичної ідеології та у сфері геополітичних інтересів Кремля. Для ефективного проведення такої політики Україна мала б вступити до Східно-Європейського блоку незалежних держав, який у майбутньому став би складовою частиною в рамках ширшого формату – Об'єднаної Європи³¹.

Першим етапом у реалізації своїх завдань у цьому напрямі було створення 1953 р. Ліги визволення народів СРСР, або т. зв. Паризького блоку. До цього об'єднання увійшли народи СРСР, інтереси яких збігалися в головному для них – визволенні і здобутті суверенітету. В рамках заходів зі створення Паризького блоку з боку ВО УНРади велися також переговори з представниками еміграційних кіл народів Центрально-Східної Європи та їхніми політичними центрами на еміграції.

Другий етап передбачав налагодження відносин ВО УНРади із західними сусідами України та входження її до Асамблеї поневолених народів, що складалася з політичних центрів народів Центрально-Східної Європи. Проте, через значний американський вплив на Асамблею та самі політичні центри реалізація цього плану ускладнювалася³².

Важливим пунктом діяльності УНРади були її відносини з Американським комітетом для визволення від більшовизму (АКББ) (англ. American Committee for Liberation from Bolshevism, скороч. Amcomlib), який розпочав свою роботу після Другої світової війни. Комітет відкрив у м. Мюнхен радіостанцію «Визволення» (пізніше вона стала

³⁰ ЦДАЗУ. Ф. 35. Оп. 1. Спр. 30. Арк. 25.

³¹ Там само. Арк. 26.

³² Там само. Арк. 26зв.

називатися «Свобода») та Інститут вивчення історії СРСР. Завданням АКББ було вивчення культури народів, які входили до складу СРСР, та поширення інформації з країн Західного світу на території СРСР із метою впливу на радянське суспільство у сфері культури, політики, історії тощо, а також ознайомлення широкої громадськості в країнах світу з культурно-історичним, політичним і соціальним становищем неросійських народів СРСР.

ВО УНРади від самого початку був зацікавлений у співпраці з АКББ, насамперед у використанні його радіостанції для встановлення зв'язку з Україною і ознайомлення населення західних країн із ситуацією в Україні, а також науково-дослідницького потенціалу Інституту вивчення історії СРСР у вивченні та поширенні знань про культурно-історичну спадщину та національну своєрідність українського народу. Проте, добрі стосунки та співпрацю між ВО УНРади та АКББ надагодити не вдалося через різне бачення та розуміння визвольних змагань неросійських народів СРСР, зокрема українського, на шляху до їх усамостійнення у формі суверенних державних утворень.

У діяльності АКББ простежувалися проросійські настрої. Політично заангажовані заходи, що проводилися АКББ, були позначені т. зв. політикою «непредрешенства», сутність якої полягала у приховуваному невизнанні та невідтримці визвольних рухів неросійських народів СРСР. Хоча пошуки співпраці з політичними центрами неросійських народів АКББ і робив, проте намагався підпорядкувати їх своїй політичній лінії через Координаційний центр антибільшовицької боротьби (КЦАБ), до якого належали і росіяни.

Така позиція АКББ була неприйнятною для ДЦ УНР і, зокрема, для УНРади як його представницького органу, у підходах до вирішення національного питання та права народів на самовизначення і суверенітет. Навіть представники УККА, які виступали посередниками у справі контактів і співпраці ДЦ УНР і АКББ під час своїх відвідин 1952 р. до м. Мюнхен, не змогли домогтися порозуміння між ними. І це не було дивним у контексті політичного курсу АКББ, спрямованого на встановлення співпраці з усіма політичними еміграційними центрами та спрямування їхньої діяльності у русло своєї політики³³.

ВО УНРади спільно з представниками Паризького блоку вступили в суперечність із такою політикою АКББ і домоглися деяких компромісів з його боку, а саме у налагодженні контактів АКББ із членами Паризького блоку, залишаючи проросійський КЦАБ осторонь. Проте, незважаючи на це, АКББ ніколи таки не зійшов зі своїх «непередрішених» позицій, через що 1959 р. дійшло до розриву УНРади з цією організацією³⁴.

³³ ЦДАЗУ. Ф. 35. Оп. 1. Спр. 30. Арк. 26 зв.

³⁴ Там само. Арк. 27.

Активність ВО УНРади у сфері зовнішніх зносин виявила себе також у спробі включитися в Європейський рух. Прагнучи увійти до кола демократичних європейських народів, 1949 р. було засновано Український комітет для «Об'єднаної Європи», однак стати членом Європейського руху не вдалося, оскільки згідно з його статутом до членства допускалися організації лише тих народів, які станом на 1939 р., себто перед початком Другої світової війни, були суверенними і мали свою державність. Українці на той час, на жаль, не мали ані першого, ані другого, тому членства у Європейському русі не отримали.

Успіх ДЦ УНР у налагодженні відносин з окремими європейськими і американськими інституціями носив різний характер, але безперечною заслугою його та визначальним чинником протягом усього часу своєї діяльності були дипломатичні заходи на високому рівні з представниками держав та урядів цивілізованого світу. До цього можна долучити численні зустрічі, виступи на прес-конференціях, меморандумах та участь у інших заходах міжнародного масштабу³⁵.

Із уваги на провідну роль у діяльності ВО УНРади двох ресортів (міністерств) – зовнішніх та внутрішніх справ, – слід докладніше зупинитися на реалізації завдань та напрямів діяльності, які визначалися на сесіях УНРади, а реалізовувалися у часі між її сесіями Виконавчим органом.

Із 1948 р. до 1949 р., тобто, у період між I і на II сесіями, УНРада займалася внутрішньо організаційними питаннями та питаннями політичних взаємовідносин в українській еміграції.

На міжнародній арені у зв'язку із загостренням ситуації в Кореї та участі у воєнному конфлікті на території цієї країни з боку СРСР, УНРада разом з еміграційними центрами інших народів звернулася з меморандумом до Генерального Секретаріату ООН, в якому виступила із засудженням дій СРСР та порушенням ним прав людини³⁶.

У липні 1951 р. ВО УНРади вів переговори з провідними світовими державами з приводу переділу кордону між Польшею і СРСР та територіальних претензій поляків на Волинь і Галичину. В результаті цього протистояння питання про перегляд Ялтинського договору, порушене поляками, завдяки заходам Президента С. Витвицького було відхилено.

Між II і III сесіями завдяки активності УНРади та її Виконавчого органу стала можливою участь українців у різних міжнародних конгресах, як наприклад, Європейського Руху (1952 р.), Ліберального Інтернаціоналу (1953 р.), Конгресу вільної преси у м. Берлін (1952 р.).

Ряд заходів ВО УНРади протягом 1948–1953 рр. було спрямовано на привернення уваги серед структур НАТО та роз'яснення про мож-

³⁵ ЦДАЗУ. Ф. 35. Оп. 1. Спр. 30. Арк. 27.

³⁶ Там само. Спр. 18. Арк. 9–10.

ливості і необхідності підтримки поневолених Москвою народів у військово-політичному протистоянні з нею.

У період між III і IV сесіями (1954–1957 рр.) ВО УНРади звернувся до ООН і виступив із протестом проти масової висилки українців із рідних земель до Казахстану. ВО УНРади виступав проти участі радянської делегації від УРСР на форумі ООН у 1955 р., оскільки не вважав їх легітимними представниками українського народу. Того ж року такий же протест ВО УНРади подав і на Конгресі Міжпарламентської асамблеї (унії) в м. Гельсінкі, на якому виступав делегат Верховної Ради УРСР. А у м. Женева (Швейцарія), де проходила конференція міністрів великих держав, ВО УНРади заявив про повернення Україні суверенності.

У своїй політиці ВО УНРади постійно наголошував на небезпеці політики співіснування, яку провадив Генсек Компартії СРСР М. Хрущов, і підтримував діяльність комісії сенаторки Г. Кірстен, що прибула із США до Європи 1955 р. для виявлення злочинів радянської влади.

Зі свого боку Радянський Союз 1955 р. у м. Берлін створив т. зв. Комітет Михайлова, який став загрозливим фактором для життя емігрантів, у т. ч. й українських, на захист яких став знову ВО УНРади із відповідними заявами до ООН та урядів різних держав.

Між IV і V сесіями УНРади представники ДЦ УНР займалися широкою пропагандистською і організаційною роботою серед української еміграції під час своїх подорожей країнами Америки та Європи. Численні зустрічі, конференції, візити до урядовців відвідуваних країн стали потужним фактором у формуванні міжнародної opinio pro українське життя у світі.

Протягом цього періоду такі подорожі відбули Голова ВО УНРади М. Левицький (відвідав міста Вашингтон та Нью-Йорк у США), голова УНРади І. Багрянний (побував у США та Канаді 1958 р.), а за ним – голова УНРади О. Бойдуник (Аргентина, Бразилія, Уругвай, 1962–1963 рр.). У подальшому це вже набуло системного характеру, стало невід’ємною складовою діяльності УНРади та її Виконавчого органу³⁷.

Метою цих подорожей було встановлення і підтримка зв’язків між ДЦ УНР та різними громадсько-політичними українськими організаціями країн Європи, Америки та Австралії, які безпосередньо підтримували УНРаду. До їх числа належали комбатантські організації, що стояли на ідеологічних позиціях ДЦ УНР: Союз українських самостійників у Канаді, Союз українців жертв російського комуністичного терору (СУЖЕРО) в Канаді, Українське Національне Об’єднання (УНО) Канади, Добровільне об’єднання бувших репресованих українців (ДОБРУС) у США, Об’єднання демократичної української молоді (ОДУМ) у США і Канаді, Товариство «Зарево» в США, Організація державного відро-

³⁷ ЦДАЗУ. Ф. 75. Оп. 20. Спр. 36. Арк. 5.

дження України (ОДВУ) в США, а також «Відродження» в Аргентині, Хліборобсько-освітній союз в Бразилії, загально-українські центральні у Венесуелі та Австралії. Поза тим ДЦ УНР мала добрі відносини з українськими науковими установами: Українська вільна академія наук, Наукове товариство ім. Шевченка, Український вільний університет, Український технічно-господарський інститут тощо³⁸.

Від часу свого заснування УНРада пройшла непростий шлях становлення. Вона була втіленням ідеї консолідації, яка займала думки української спільноти під час Другої світової війни, а особливо після її закінчення. Розуміння необхідності об'єднуватися підштовхнуло лідерів різних політичних середовищ до переговорів, у висліді яких 1948 р. дійшло до створення платформи консолідації, в якій були обумовлені загальні принципи об'єднання, схвалені усіма учасниками переговорів. Ці принципи ґрунтувалися на засадах Конституції Української Народної Республіки (УНР), прийнятої 29 квітня 1918 р. На основі положень цієї Конституції, а також законодавчих актів УНР, у 1948 р. було реорганізовано Державний Центр УНР, у його структурі створено законодавчий орган УНРаду як передпарламент (або парламент з обмеженими функціями) і ухвалено «Тимчасовий Закон про реорганізацію Державного центру УНР в екзилі», який був визнаний Конституцією ДЦ УНР.

Створення УНРади і об'єднання всіх національних сил в єдиному політичному центрі було здійснено «з метою координації праці та допомоги нашому народові в його затяжній і складній боротьбі за повернення суверенної держави Української Народної Республіки»³⁹.

На своєму історичному шляху УНРада зазнала чимало перетворень, пов'язаних із періодичними внутрішньополітичними кризами зі змінами до «Тимчасового Закону», які вносилися практично на кожній сесії УНРади. Проте, від часу проведення VIII сесії (14–16 червня 1979 р.) вона вийшла на високий рівень вже навіть не міжпартійного, а загальносуспільного діалогу, завдяки відкриттю можливості участі в роботі УНРади та інших структурах Державного центру широких кіл суспільства, що не належали до жодної політичної партії, але виявляли бажання працювати на громадській ниві. «Це дало змогу знизити роль консервативних партійних структур та збільшити представництво «еміграційного громадянства» у цьому представницькому органі, надавши йому «другого дихання»⁴⁰.

Слід зазначити, що протягом часу своєї діяльності, крім внутрішньополітичних, УНРада мала ряд інших криз і проблем репрезентативного та демографічного характеру, але, вирішуючи їх, вона, як і весь Державний Центр УНР, органічно перетворилася «на досить ефективну

³⁸ ЦДАЗУ. Ф. 75. Оп. 20. Спр. 36. Арк. 6.

³⁹ Там само. Спр. 6. Арк. 2.

⁴⁰ Український парламентаризм на еміграції... С. 10.

структуру, що продовжувала консолідувати більшість української політичної еміграції»⁴¹.

Таким чином, ДЦ УНР та УНРада за час свого існування суттєво вплинули на громадсько-політичне життя української еміграції та зробили вагомий внесок у боротьбі за незалежність України. Їхня роль полягала по-перше, в консолідації (єднанні) українських сил спершу на політичній, а згодом – на загально громадській підставі навколо єдиного центру. По-друге, в репрезентації і захисті українських інтересів на міжнародній арені у формі саме державної установи як організації універсалістського характеру. І, по-третє, самим фактом свого існування Державний Центр УНР і УНРада, як його складова частина, були і є символом тяглості і безперервності державницької традиції українського народу, його прагнення до свободи і незалежності.

Зазначимо, що саме документи фондів ЦДАЗУ з цієї проблеми уможливають уточнення окремих деталей діяльності УНРади, дозволяють по-новому подивитися на процеси, що мають велике історичне значення.

REFERENCES

1. Horodyskyi, Z. (1993). *Ukrainska Natsionalna Rada: istorychnyi narys* [Ukrainian National Council: historical analytical review]. Kyiv: KM Academia. [in Ukrainian].
2. Kedryn, I. (1976). *Zhyttia – podii – liudy: spomyny i komentari* [Life – events – people: memoirs and commentaries]. Niu-Jork: Chervona kalyna. [in Ukrainian].
3. Reshetchenko, D. (2008). Derzhavnyi Tsentr Ukrainskoi Narodnoi Respubliky v ekzyli: peredumovy reorhanizatsii (1945–1948 r.) [The State Center of the Ukrainian People's Republic in exile: preconditions for reorganization (1945–1948)]. *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal*, 3, 111–123. [in Ukrainian].
4. Rudnytskyi, Ya. (1995). *DTs UNR v ekzyli mizh 1941 i 1991/2 rokamy* [The State Center of the Ukrainian People's Republic in exile between 1941 and 1991/2]. 3rd ed. Ottava: Arkhivnyi komitet UNR. [in Ukrainian].
5. Shemshunenko, Yu. S. (Ed.) (1997). *Politologichni entsyklopedychnyi slovnyk: navchalnyi posibnyk dlia studentiv vyschykh navchalnykh zakladiv* [Politological encyclopedic dictionary: study guide for higher education institutions]. Kyiv: Heneza. [in Ukrainian].
6. Yablonskyi, V. (2015). Konsolidatsiia ukrainskykh emihratsiinykh politychnykh syl i hetmanskyi rukh (seredyna 1940 – pochatok 1950 rr.) [The consolidation of Ukrainian emigration political forces and the movement for hetman (the mid-1940s – early 1950s)]. *Naukovi pratsi Kamianets-Podilskoho natsionalnoho universytetu im. Ivana Ohiiienka. Istorychni nauky*, vol. 25, 362–370. [in Ukrainian].
7. Yablonskyi, V. (2020). Derzhavnyj tsentr UNR v ekzyli: idei, borotba, tradytsiia (1921–1992 roky) [State Center of the Ukrainian People's Republic

⁴¹ Там само.

in Exile: Ideas, Struggle, Tradition (1921-1992)] / nauk. red. V. Verstiuk. NAN Ukrainy. Instytut istorii Ukrainy. Kyiv: KNT, 2020. 648 s. [in Ukrainian].

8. Yablonskyi, V. (Comp.) (2012). *Ukrainskyi parlamentaryzm na emihratsii. Derzhavnyi tsentr UNR: dokumenty i materialy. 1920–1992* [Ukrainian parliamentary system in emigration. The State Center of the Ukrainian People's Republic: documents and materials. 1920–1992]. Kyiv: Vydavnytstvo imeni Oleny Telihiy, 2012. [in Ukrainian].

Vitalii Gagan

Head

of National Archival Holdings

Formation Department,

Central State Archives

of Foreign Archival Ukrainica

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6978-729X>

OVERVIEW OF ACTIVITIES OF UKRAINIAN NATIONAL COUNCILS OF 1948–1957 IN THE LIGHT OF ARCHIVAL SOURCES (for Fonds of TsDAZU)

Abstract. The purpose of the article is to cover the history and stages of development and activity of the Ukrainian National Council (UNRada) as a pre-parliament in the structure of the State Center of the UNRada in exile. **Research methods.** The research is based on general scientific methods of analysis and historicism. In order to cover more widely the activities of the Executive Body of the UNRada (EB of UNRada) in the international arena as a government, which acted together with the Presidium of the UNRada between its sessions and carried out a number of events, aimed at implementing the state policy on the liberation aspirations of the Ukrainian people, the principles of systematization and objectivity were used. **Scientific novelty.** Based on the documents of the Central State Archives of Foreign Archival Ukrainica (TsDAZU) and published sources, a brief overview of the main stages of the UNRada's activity is presented and the methods of its work as a representative body in a special format – the pre-parliament – are revealed. Emphasis was placed on the principled position of the UNRada and the leadership on the unconditional observance of the positions of the sovereignty of the Ukrainian nation in relations with the American Committee for Liberation from Bolshevism (ACBB). Attention is paid to the participation of the UNRada in international politics, in particular in the activities of the League for the Liberation of the Peoples of the USSR, or so-called the Paris Bloc, in order to oppose the Soviet Union in its expansionist and colonialist policies; the attempts of the UNRada to take part in the structures of European international organizations, in particular the Eastern European bloc of independent states, which in the future would become an integral part of a broader format - the United Europe. **The conclusions** state that the State Centre of the Ukrainian People's Republic and the UNRada as its component testified to the continuity of the state-building process of Ukraine, pointing to their

representative function in foreign policy and emphasizing the significant role of the UNRada in consolidating of political forces of Ukrainian emigration. It is also noted that the documents of the fonds of the TsDAZU on this issue make it possible to clarify certain details of the activities of the State Center of the UNRada's; allow a new look at the processes that have great historical significance.

Key words: pre-parliament; UNRada; Executive Body of UNRada; consolidation of political forces; American Committee for Liberation of Bolshevism (ACBB); League for the Liberation of the Peoples of the USSR.